

Pesten op Sportverenigingen

Kwalitatief onderzoek naar de Visie, Aanpak en Behoeften van Combinatiefunctionarissen en Vertrouwenscontactpersonen met Betrekking tot Pestgedrag bij Kinderen van 6 tot 12 jaar op Sportverenigingen in de Gemeente Amsterdam

Berdien van Wezel (3804119)

Masterthesis

Universiteit Utrecht - Faculteit Sociale Wetenschappen

Masterprogramma Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken

Berdien van Wezel (3804119)

Opdrachtgever: RVE Sport en Bos, afdeling Sportservice, Amsterdam

Begeleider Universiteit Utrecht: Dr. P.L.M. Baar

Tweede beoordelaar: M.C. Kesselring MSc

Datum: 27 juni 2016

Abstract

Bullying has become a social problem which occurs in different contexts. An ecological approach, where contexts work together, seems effective in the approach of bullying behaviour. That is why nine professionals in combined jobs and nine confidants who work at a sports club have been questioned in this research. Their vision, approach and needs for bullying amongst children in the age of 6 to 12 will be researched. Professionals in combined jobs work in a school as well as a sports environment and are therefore capable of having an overview of the children in both contexts. Confidants could come in contact with different contexts such as youth care, school and family. The interviews have been qualitative analysed and show participants having difficulty to give a clear definition of bullying. Furthermore, the personal approach as well as the club's approach seemed insufficient. Recommendations focus on training coaches, professionals in combined jobs and confidants how to spot and approach bullying behaviour and pay more attention to bullying in the sports' education curriculum. Lastly, it is recommended to promote collaboration between sports club, schools and parents in order to adequately, and via the ecological approach, deal with bullying.

Keywords: bullying, professionals in combined jobs, confidants, vision, (ecological) approach

Samenvatting

Pesten is een maatschappelijk probleem dat in verschillende contexten voorkomt. Een ecologische aanpak, waarbij contexten samenwerken, blijkt effectief in de aanpak van pestgedrag. In dit onderzoek worden daarom negen combinatiefunctionarissen en negen vertrouwenscontactpersonen werkzaam op een sportvereniging bevroegd. Hun visie, aanpak en behoeften omtrent pesten bij kinderen van 6 tot 12 jaar wordt onderzocht. Combinatiefunctionarissen zijn werkzaam in zowel de school- als sportcontext en hebben hierdoor zicht op kinderen in beide contexten.

Vertrouwenscontactpersonen kunnen in hun eerstelijnsfunctie met verschillende contexten in aanraking komen zoals jeugdzorg, school en gezin. De interviews zijn kwalitatief geanalyseerd en laten zien dat respondenten moeite hadden met het geven van een eenduidige definitie van pesten. Ook had men moeite met het inschatten van de prevalentie. Daarnaast bleek zowel de persoonlijke aanpak als de aanpak van de vereniging omtrent pesten onvolledig. Aanbevelingen richten zich op het trainen van trainers, combinatiefunctionarissen en vertrouwenscontactpersonen in het signaleren en aanpakken van pestgedrag en meer aandacht voor pesten in het curriculum van (sport-) opleidingen. Tenslotte is een aanbeveling om samenwerking tussen sportverenigingen, scholen en ouders te bevorderen om pesten adequaat en volgens de ecologische benadering aan te pakken.

Trefwoorden: pesten, combinatiefunctionarissen, vertrouwenscontactpersonen, visie, (ecologische) aanpak

Pesten op Sportverenigingen

Sporten verrijkt het sociale netwerk van kinderen en maakt het mogelijk om sociale vaardigheden te ontwikkelen en vrienden te maken (Harrison & Narayan, 2003; Nucci & Young-Shim, 2005). Ook heeft sport een positieve invloed op het welzijn van kinderen. Sportende kinderen hebben een beter zelfbeeld, ervaren minder emotionele stress, vertonen minder antisociaal gedrag en presteren beter op school (Harrison & Narayan, 2003; Sandford, Duncombe, & Armour, 2008). Maar sporten is niet altijd een bezigheid met enkel positieve gevolgen. Sport heeft “twee gezichten” (Schipper-van Veldhoven, 2016). De laatste tijd is er sprake van verruwing en verharding in de sport. Normen en waarden staan onder druk. Naast positieve invloeden, kan sportdeelname namelijk het risico meebrengen dat kinderen gepest worden (Baar, 2012; Collot D’Escury & Dudink, 2010; Vertommen, Schipper-van Veldhoven, Hartill, & Van Den Eede, 2015). Over het algemeen heerst het idee dat pestgedrag niet binnen de sportvereniging plaatsvindt, omdat sporten wordt gezien als iets wat vrijwillig en voor het plezier wordt gedaan. Maar uit onderzoek blijkt dat pestgedrag in Nederland minstens zo vaak voorkomt binnen de sportcontext als binnen de schoolcontext (Baar, 2012).

Pesten is een maatschappelijk probleem met verschillende negatieve psychische en emotionele korte- en lange termijn gevolgen (Modecki, Minchin, Harbaugh, Guearra, & Runions, 2014; Ttofi & Farrington, 2008). Zo kan pestgedrag bij slachtoffers leiden tot psychische problemen als angst, depressie en suïcidale gedachten (Bond, Carlin, Thomas, Rubin, & Patton, 2001; Van der Wal, De Wit, & Hirasing, 2003). Ook kan pesten leiden tot ongewenst gedrag als roken, alcohol- en drugsmisbruik (Mooij, 2005). Voor ouders is pesten een significante voorspeller van criminaliteit en antisociaal gedrag (Fekkes, 2005; Ttofi & Farrington, 2008).

Het belang van dit onderzoek is gelegen in het feit dat pesten binnen de sportvereniging een aanwezig probleem is, waar tot op heden weinig oplossingen voor zijn en waar weinig wetenschappelijke aandacht voor is (Baar, 2012; Baar & Wubbels, 2013). Het meeste onderzoek naar pesten heeft in de schoolcontext plaatsgevonden, waardoor anti-pestprogramma’s vooral gericht zijn op deze context (Sawyer, Mishna, Pepler, & Wiener, 2011). Onderzoek naar de effectiviteit van deze programma’s is minimaal, levert tegenstrijdige effecten op, methoden zijn onvoldoende geïdentificeerd en interventies blijken te veel gericht op de schoolcontext (Evans, Fraser, & Cotter, 2014). Het huidige onderzoek is gedaan in opdracht van de afdeling Sportservice van de Resultaatverantwoordelijke Eenheid Sport en Bos. Naar aanleiding van het in 2011 gestarte project ‘Naar een Veiliger Sportklimaat’ door het ministerie van VWS in samenwerking met NOC*NSF en de sportbonden, is Sportservice bezig om het sportklimaat binnen de gemeente Amsterdam zo veilig mogelijk te maken (Rijksoverheid, 2011).

Vanuit eerder onderzoek van Baar (2012) blijkt dat een ecologische benadering voor de

aanpak van pestgedrag belangrijk is. Het uitgangspunt van het ecologische systeemmodel van Bronfenbrenner (1986) is dat de ontwikkeling van een kind wordt beïnvloed door mensen, gebeurtenissen en ontwikkelingen in de omgeving. Het model bestaat uit vijf systemen; het chrono-, macro-, exo-, meso- en micro-systeem. Omdat op de sportvereniging, de school-, buurt- en thuiscontext bij elkaar komen, is het van belang om deze systemen bij elkaar te betrekken. Ook omdat blijkt dat pestprevalentie en pestrollen behoorlijk stabiel zijn over contexten heen, is het van belang om het ecologische systeemmodel te hanteren (Baar, 2012). Een bredere ecologische inzet en samenwerkingsverband tussen basisschool, sportvereniging, buurt en gezin zorgt ervoor dat effectiever kan worden ingegrepen bij pestgedrag.

De rollen van combinatiefunctionarissen [CF-ers] en vertrouwenscontactpersonen [VCP-ers] in relatie met pestgedrag worden onderzocht. CF-ers hebben in de meeste gevallen een opleiding gevolgd aan de Academie Lichamelijke Opvoeding [ALO]. Ze geven sportlessen op basisscholen, trainingen op sportverenigingen en worden gezien als verbindende schakel tussen de school en sportvereniging (Gemeente Amsterdam, 2016). Doordat CF-ers werkzaam zijn in zowel de school- als de sportcontext maken zij de kinderen in beide situaties mee en kunnen ze signaleren, monitoren en ingrijpen op een overstijgende wijze betreffende pestgedrag. Het blijkt namelijk dat wanneer samengewerkt wordt tussen ouders, leraren, jeugdzorg, cultuur en sport, dit de ontwikkeling van kinderen bevordert op meerdere vlakken (De Winter, 2012). Naast het benutten van een ecologische aanpak is het nodig dat CF-ers meer community-georiënteerde preventieprogramma's gebruiken om meer adequaat te interveniëren op pesten door middel van preventief ingrijpen (Baar, 2012).

Gekozen is om daarnaast te focussen op VCP-ers omdat zij binnen de sportvereniging verantwoordelijk zijn voor de preventie en aanpak van ongewenst gedrag. VCP-ers zijn vrijwillig in dienst bij een sportvereniging en hebben vaak een cursus tot VCP-er gevolgd (NOC*NSF, 2016). Binnen de vereniging hebben zij drie hoofdtaken: ze zijn aanspreekpunt voor iedereen die een vraag heeft over of te maken heeft met grensoverschrijdend gedrag, ze verwijzen door als het nodig is en ze zijn verantwoordelijk voor het maken van preventief beleid en het organiseren van preventie-activiteiten (NOC*NSF, 2016). VCP-ers hebben contact met CF-ers, trainers, ouders en kinderen. Ook bij de werkzaamheden van VCP-ers is een ecologische benadering aan de orde. Ze zijn bekend met de sociale kaart en hebben een doorverwijsfunctie. Verwacht wordt dat zij in hun eerstelijnsfunctie ook zicht hebben op pestgedrag in andere contexten en mogelijk contact hebben met meerdere contexten.

De algemene doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de visie, aanpak en behoeften van CF-ers en VCP-ers inzake pestgedrag op sportverenigingen in de gemeente Amsterdam. Dit onderzoek kan bijdragen aan een verbeterde aanpak van pesten binnen de sportvereniging, mogelijk door het ontwikkelen van anti-pestprogramma's gericht op de

sportvereniging. Daarnaast is het belang van een ecologische benadering van pesten hoog en is het mogelijk dat in dit onderzoek werkende principes gevonden worden voor deze benadering.

Theoretisch kader

Visie

Visie wordt binnen dit onderzoek geoperationaliseerd naar: (1) de definitie van pesten volgens CF-ers en VCP-ers, (2) het signaleren van pestgedrag, (3) verklaringen die worden toegeschreven aan pesten, (4) de gevolgen van pesten voor daders en slachtoffers en (5) de waardering van pesten. Voordat men pestgedrag kan voorkomen of aanpakken, moet men in staat zijn om pestgedrag te herkennen. Uit de literatuur blijkt namelijk dat het niet hanteren van dezelfde definitie van pestgedrag gevolgen heeft voor het signaleren van pestgedrag (Baar & Wubbels, 2013).

Eerst wordt gekeken naar de definitie die gegeven wordt. Pesten wordt binnen dit onderzoek gedefinieerd naar de definitie van Olweus (2003), uitgaande van vijf criteria:

Pesten is het herhaaldelijk en langdurig blootstellen van een persoon aan negatieve handelingen door een of meerdere personen. Deze handelingen zijn intentioneel en gericht op het toebrengen van letsel of ongemak bij het slachtoffer en er is sprake van een asymmetrische en ongelijke machtsrelatie tussen pester(s) en slachtoffer(s). (Olweus, 2003)

Uit onderzoek blijkt dat het voor leerkrachten moeilijk is om een eenduidige definitie te geven van pesten (Baar & Wubbels, 2013). Er wordt vaak maar één criterium genoemd voor pesten en het gevolg is dat pesten daardoor onvoldoende gesignaleerd en aangepakt kan worden (Baar, 2012). De verwachting is dat CF-ers, evenals leerkrachten, moeite hebben met het definiëren van pesten en maar weinig criteria kunnen noemen. Zij hebben mogelijk weinig specifieke aandacht voor pesten in hun lescurriculum. Van VCP-ers wordt verwacht dat zij pesten beter kunnen definiëren, omdat het mogelijk is dat zij een cursus hebben gevolgd.

Om pesten te kunnen definiëren is het belangrijk om te weten welke vormen van pesten er zijn. Vanuit de literatuur worden verschillende vormen onderscheiden. De eerste vorm is openlijk pesten, onderverdeeld in drie categorieën: fysiek pesten (schoppen, slaan, haren trekken), verbaal pesten (schelden, bedreigen) en materieel pesten (spullen afpakken of kapot maken). Verwacht wordt dat CF-ers fysiek of verbaal pesten benoemen omdat ze dat zien of terug horen. Deze vorm lijkt namelijk makkelijk te signaleren. Een tweede vorm is relationeel pesten, daaronder wordt het toebrengen van emotionele schade verstaan. Relationeel pesten kan indirect (roddelen) of direct zijn (negeren, buitensluiten) (Baar, 2012). Verwacht wordt dat VCP-ers deze vorm benoemen, omdat zij in hun functie het eerste aanspreekpunt zijn en horen wanneer er sprake is van grensoverschrijdend gedrag. De laatste vorm is cyberpesten. Hierbij wordt gepest via elektronische middelen zoals e-mail, mobiele telefoon en internet (Goossens, Vermande, & van der Meulen, 2012). De verwachting

is dat CF-ers en VCP-ers deze vorm minder benoemen, omdat cyberpesten niet direct zichtbaar is.

Ten tweede wordt onderzocht wie pestgedrag signaleert, hoe en waar dat gesignaleerd wordt en hoeveel pestgedrag gesignaleerd wordt. Het blijkt dat georganiseerde sportprogramma's vaak competitief en masculien gericht zijn, wat agressief gedrag kan bekrachtigen bij sporters en wat de kans op pestgedrag kan vergroten (Coakley, 2011; Endresen & Olweus, 2005). Hierdoor is het mogelijk dat de CF-ers door het competitieve element van de sport, de agressie (fysiek pesten) juist positief bekrachtigen en daardoor mogelijk minder pestgedrag signaleren (Baar & Wubbels, 2011; Nucci & Young-Shim, 2005). Verwacht wordt dat VCP-ers pestgedrag eerder indirect signaleren, omdat zij minder aanwezig zijn op de sportvereniging. Mogelijk zullen ouders of trainers pestgedrag signaleren en dat aan VCP-ers melden.

Het blijkt lastig om pestgedrag te signaleren, omdat pestgedrag voornamelijk buiten het zicht van trainers plaatsvindt (Baar, 2012; Monks, Smith, Naylor, Barter, Ireland, & Coine, 2009). In de kleedkamer of het fietsenhok bijvoorbeeld. Verwacht wordt dat CF-ers direct signaleren door observatie tijdens trainingen of wedstrijden. Bij VCP-ers wordt verwacht dat zij indirect signaleren en pestgedrag terug horen van bijvoorbeeld slachtoffers, trainers of ouders. Verwacht wordt dat zowel CF-ers als VCP-ers benoemen dat er met name uit het zicht gepest wordt en in mindere mate op het sportveld.

Uit onderzoek blijkt dat sporttrainers zich vaak niet bewust zijn van de prevalentie van pesten en dat 93% van de trainers pestgedrag niet of nauwelijks signaleert binnen een groep of sportvereniging (Baar, 2012). Het niet of nauwelijks signaleren van pestgedrag heeft meerdere oorzaken. Allereerst blijkt een gelimiteerde supervisie de kans op pestgedrag te vergroten (Fekkes, Pijpers, & Verloove-Vanhorick, 2005; Shannon, 2013). Aangezien er tijdens de training momenten zijn dat de kinderen zonder supervisie zijn, zoals in de kleedkamer of tijdens opruimen van materiaal, is er dan een risico op pestgedrag. Verwacht wordt dat CF-ers en VCP-ers niet altijd op de hoogte zijn van pestgedrag, weinig signaleren en daardoor de ernst en omvang van pesten op de sportvereniging onderschatten. Naast de gelimiteerde supervisie blijkt ongestructureerde tijd een risicofactor tot het toenemen van pestgedrag in de sport. Tussen oefeningen in of op momenten waarop de trainer iets klaar moet zetten bijvoorbeeld (Shannon, 2013). Ook hierdoor wordt verwacht dat pestgedrag waarschijnlijk minder gesignaleerd zal worden op sportverenigingen (Baar & Wubbels, 2011). CF-ers zullen minder pestgedrag signaleren, omdat zij agressie eerder versterken door het competitieve element van de sport (Baar & Wubbels, 2011). Omdat VCP-ers mogelijk weinig aanwezig zijn wordt verwacht dat ook zij minder pestgedrag signaleren.

Bij verklaringen van pestgedrag wordt gekeken naar omgevings- en kindkenmerken. Omgevingskenmerken zijn bijvoorbeeld groepsprocessen en opvoeding waardoor pestgedrag ontstaat of wordt verergerd (Baar, 2012). Er wordt hierbij ook gesproken over een 'interne locus of

control'. Hierbij heeft men zelf het idee invloed uit te kunnen oefenen op pestgedrag (Baar, 2012). Omgevingskenmerken kunnen ervoor zorgen dat agressief gedrag op sportverenigingen versterkt wordt, omdat kinderen in contact komen met 'macho'-attitudes, -normen en -idealen. Wanneer oorzaken van pestgedrag en slachtofferschap worden toegeschreven aan kindkenmerken zoals stoornissen, uiterlijkheden of onhandigheden, wordt gesproken over een 'externe locus of control'. Het blijkt dat leerkrachten zich in dat geval minder verantwoordelijk voelen om pesten aan te pakken (Bradshaw, Sawyer, & O'Brennan, 2007). Verwacht wordt dat CF-ers zowel omgevings- als kindkenmerken noemen, omdat zij directer in contact met kinderen zijn en hen beter kennen. VCP-ers zullen eerder omgevingskenmerken als verklaring zien, aangezien zij kinderen weinig zien en juist meer de achterliggende oorzaken horen.

Op welke manier men omgaat met pesten wordt vaak beïnvloed door de oorzaken en gevolgen die worden toegeschreven aan pesten. Daarnaast blijkt dat in hoeverre men ingrijpt samenhangt met de mate waarin pestgedrag serieus genomen wordt (Bauman & Del Rio, 2005). Het is daarom belangrijk om kennis te hebben van wat pestgedrag inhoudt en welke gevolgen pesten heeft voor de betrokken kinderen (Allen, 2010). Verwacht wordt dat met name VCP-ers zich bewust zijn van gevolgen van pestgedrag voor daders en slachtoffers, omdat zij in hun functie mogelijk in contact komen met ernstige gevallen van pesten. Bij CF-ers wordt verwacht dat zij meer zicht hebben op de gevolgen van pestgedrag, omdat zij kinderen zien in verschillende contexten.

Tenslotte blijkt dat de manier waarop pestgedrag wordt gewaardeerd ook afhangt van de mate van bewustzijn van de ernst en gevolgen die pesten kan hebben voor kinderen (Bauman & Del Rio, 2005). Wanneer men pesten ernstig waardeert, zal er effectiever en eerder gehandeld worden om pesten tegen te gaan. Anderzijds wordt verwacht dat agressie binnen de sportcontext als normaler wordt beschouwd en sneller geaccepteerd wordt, waardoor pesten over het algemeen minder opgemerkt wordt en daardoor als minder ernstig gewaardeerd wordt. Daarom is de verwachting dat pesten (onbewust) bekrachtigd wordt door CF-ers (Baar & Wubbels, 2012). Verwacht wordt dat VCP-ers pesten als ernstiger waarden, omdat zij in hun functie heftiger pestgedrag kunnen terug horen.

Aanpak

De tweede doelstelling is het verkrijgen van inzicht in de aanpak van CF-ers en VCP-ers. Aanpak wordt geoperationaliseerd naar: (1) algemene aanpak van de sportvereniging (preventief en curatief), (2) persoonlijke aanpak van CF-er en VCP-er (voorkomen, ingrijpen, bespreken en maatregelen treffen) en (3) ervaren effectiviteit van beide aanpakken.

Bij de algemene aanpak wordt onderzocht welk preventief en curatief beleid de vereniging heeft tegen pestgedrag, bijvoorbeeld regels, anti-pestprogramma's of protocollen. Landelijk gezien is er nog geen preventieve aanpak ontwikkeld tegen pesten binnen de sportvereniging. Curatief

gezien is er één pestprotocol namelijk van de Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (KNHB, 2016). Tevens zijn er sportverenigingen die zelf een protocol of gedragsregels hebben opgesteld. Ook bestaat binnen de sportwereld de ‘Kanjers in de sport’-methode, afgeleid van de Kanjertraining in het onderwijs (Sportkanjers, 2016). Deze methode is gericht op sociale vaardigheden van kinderen. Daarnaast bestaat de training ‘De Vreedzame Sportvereniging’, bedoeld voor trainers, leiders, coaches, CF-ers en buurtsportcoaches (Nederlandse Sport Alliantie, 2015). Doel van deze training is het creëren van een respectvolle sfeer waarin sportief gedrag en enthousiasme overheersen. De verwachting is dat VCP-ers aandacht hebben voor de preventieve aanpak, zoals vermeld in de taakomschrijving (NOC*NSF, 2016). De verwachting is dat CF-ers weinig weten over de preventieve aanpak, omdat daarvoor nog weinig is ontwikkeld. Mogelijk hebben CF-ers meer zicht op anti-pestprogramma’s binnen scholen, aangezien zij daar ook werkzaam zijn. Verwacht wordt dat CF-ers meer kennis hebben van de curatieve aanpak, aangezien zij direct met pestgedrag te maken kunnen krijgen.

Doordat er weinig protocollen, interventies of anti-pestprogramma’s op sportverenigingen zijn, wordt verwacht dat respondenten met name vanuit hun persoonlijke aanpak handelen. Er worden steeds meer VCP-ers aangesteld en zij zouden een belangrijke rol kunnen spelen in het voorkomen van pestgedrag. CF-ers zijn aangenomen om te zorgen dat de vereniging een ‘gezonde’ vereniging wordt of blijft. Daarbij hoort dat zij pestgedrag signaleren, aanpakken en tegengaan. Om de persoonlijke aanpak te kunnen beschrijven wordt gebruik gemaakt van de drie benaderingen van Kochenderfer-Ladd & Pelletier (2008). Deze benaderingen zijn gericht op leerkrachten maar kunnen ook gebruikt worden voor anderen die de rol van opvoeder op zich nemen, bijvoorbeeld CF-ers (Baar & Wubbels, 2013; Buisman, 2004). De eerste benadering is de normatieve benadering, waarbij pesten gezien wordt als iets wat hoort bij de normale ontwikkeling en als minder ernstig wordt gewaardeerd. Er wordt minder snel ingegrepen en ouders worden minder snel bij het probleem betrokken. De tweede benadering is de assertieve benadering. Bij deze benadering geeft de leerkracht aan dat kinderen niet gepest worden wanneer zij voor zichzelf opkomen. Leerkrachten grijpen sneller in, maken pestgedrag bespreekbaar, zijn gericht op slachtoffers en betrekken ouders erbij. De derde benadering is de vermijdende benadering waarbij leerkrachten geloven dat leerlingen niet gepest worden wanneer zij de daders vermijden. Zij zullen daardoor kinderen eerder uit elkaar halen en de controle en organisatie ligt bij hen. Verwacht wordt dat CF-ers een normatieve of vermijdende benadering hebben (Baar & Wubbels, 2013). Het is de verwachting dat CF-ers georiënteerd zijn op hun taak en dus gefocust op de sportles. Aggressie wordt gezien als onderdeel van competitieve sporten en omdat trainers sociaal-emotioneel leiding geven aan kinderen, wordt verwacht dat zij minder aandacht besteden aan conflicten (Baar & Wubbels, 2013). Verwacht wordt dat VCP-ers een assertieve benadering hanteren, omdat zij waarschijnlijk pas in

beeld komen wanneer sprake is van pestgedrag. Zij zullen het pestgedrag oppakken en afhandelen, waarbij verwacht wordt dat ouders, trainers, slachtoffer en dader betrokken worden.

Tenslotte wordt de ervaren effectiviteit van beide aanpakken onderzocht. Uit onderzoek van Baar en Wubbels (2013) blijkt dat sportcoaches niet voldoende in staat zijn om pestgedrag te signaleren, maar dat ze wel tevreden zijn over de effectiviteit van hun eigen aanpak. De verwachting is dan ook dat beide respondentgroepen de feitelijke omvang van pesten onderschatten en de effectiviteit van hun eigen aanpak overschatten (Baar, 2012). De effectiviteit van de verenigingsaanpak zal te wensen overlaten, omdat er op verenigingsniveau nog weinig ontwikkeld is ten aanzien van pestgedrag.

Behoeften

Uit eerder onderzoek op de basisschool bleek dat 38% van de leerkrachten geen behoefte heeft aan extra informatie over pesten (Baar & Wubbels, 2013). Van sporttrainers gaf 19% aan geen behoefte te hebben aan een anti-pestprotocol (Baar & Wubbels, 2013). Er zijn in verschillende contexten verschillende behoeften. Verwacht wordt dat de behoefte bij CF-ers en VCP-ers afhankelijk is van de inschatting die ze hebben over het voorkomen van pesten op de sportvereniging. Wanneer men weinig pestgedrag signaleert, zal er weinig behoefte zijn aan iets wat pesten tegengaat. Het is van belang dat men zich bewust wordt van potentieel pestgedrag, zodat pestgedrag aangepakt kan worden (Baar & Wubbels, 2013).

Methode

Type onderzoek

Dit onderzoek was explorierend kwalitatief van aard. Er werd gebruikt gemaakt van diepte-interviews met CF-ers en VCP-ers om op deze wijze zo veel mogelijk gedetailleerde informatie te verkrijgen en antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen naar aard en eigenschappen (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2009; Boeije, 2010). Het doel van kwalitatief onderzoek was om onderzoeksproblemen in of van situaties, gebeurtenissen en personen te beschrijven en te interpreteren (Baarda et al., 2009). Er werd gestreefd naar inhoudelijke generalisatie, zodat resultaten van het onderzoek overdraagbaar zijn naar vergelijkbare situaties (Baarda et al., 2009). Betekenisgeving van percepties van de respondenten over pesten stond centraal. De interviews zijn afgenomen om betekenis te kunnen verlenen aan dit onderzoek. De respondenten werden open benaderd.

Participanten

In totaal hebben 18 respondenten van 17 sportverenigingen deelgenomen aan dit onderzoek. De respondenten bestonden uit negen CF-ers en negen VCP-ers, allen werkzaam in Amsterdam. De CF-ers waren allen werkzaam voor Sportservice Amsterdam, zowel binnen sportverenigingen als basisscholen. De gemiddelde leeftijd van CF-ers was 39 jaar (24-58 jaar). De VCP-ers waren allen

werkzaam bij een sportvereniging en hadden in sommige gevallen een cursus voor VCP-er gevolgd bij Sportservice of bij NOC*NSF. De gemiddelde leeftijd van de VCP-ers was 44 jaar (25-53 jaar). De gemiddelde leeftijd van alle respondenten was 41 jaar (24-58 jaar). De verdeling van de geïnterviewde respondenten was acht man en 10 vrouw. Bij het selecteren van respondenten werd gebruik gemaakt van een doelgerichte steekproef, waarbij enkel CF-ers geselecteerd werden die verbonden waren aan een semi-contact teamsport vereniging en VCP-ers werkzaam op een semi-contact teamsport vereniging (Baarda et al., 2009). Het ging om twee korfbalverenigingen, zeven voetbalverenigingen, vier volleybalverenigingen, drie hockeyverenigingen, één honkbal- en één handbalvereniging. De onderzoeksgroep was representatief voor zowel mannelijke als vrouwelijke CF-ers en VCP-ers met een variërende leeftijd tussen 24 en 58 jaar in Amsterdam. De groep waarbinnen onderzoek werd gedaan, bestond uit kinderen in de basisschoolleeftijd 6 tot 12 jaar. Hiervoor is gekozen omdat CF-ers werkzaam zijn met deze doelgroep en omdat hoogstwaarschijnlijk VCP-ers hier mee te maken krijgen op de sportvereniging. Tevens zijn de meeste bestaande pestpreventieprogramma's gericht op kinderen van 6 tot 12 jaar en zijn deze gegevens vergelijkbaar met de studie van Baar en Wubbels (2012) (Wienke, Anthonijsz, Abrahamse, Daamen, & Nieuwboer, 2015). Er kan gesproken worden over inhoudelijke generalisatie, wat betekent dat de resultaten van dit onderzoek te generaliseren zijn naar soortgelijke situaties.

Open interview

Het onderzoekinstrument betrof een open interview. Op deze manier werd inzicht verkregen in de visie, aanpak en behoeften van CF-ers en VCP-ers. Er is ervoor gekozen om de vragen niet volledig te structureren, waardoor ruimte was om visie, aanpak en behoeften te achterhalen (Baarda, de Goede & Van der Meer-Middelburg, 2007). De interviews begonnen met een introductie over het onderzoeksonderwerp. Daarna werden doelstelling, procedure, structuur en opbouw toegelicht. Het interview bestond uit drie topics. De inhoud van deze topics sloot aan bij de onderzoeksvragen: (1) visie op pesten (bijv. wat is uw definitie van pesten, wat zijn de gevolgen van pesten); (2) aanpak van pestgedrag en de ervaren effectiviteit (bijv. wat is de curatieve aanpak van de vereniging, wat is uw preventieve aanpak); (3) de behoeften van de respondenten (bijv. waar heeft u behoefte aan, hoe zou u informatie willen ontvangen). Het interview had een open benadering, waardoor betekenisverlening centraal stond. De topics zijn gevormd door het gebruik van een topic-lijst, gebaseerd op een eerder onderzoek naar pesten op de sportclub en op basisscholen (Baar & Wubbels, 2013). De topics bestonden uit open vragen. Door regelmatig samen te vatten en bij onduidelijkheid door te vragen werd bijgedragen aan betrouwbaarheid en interne validiteit. Tijdens de interviews werd een topic-lijst gebruikt die bestond uit negen onderwerpen die gericht waren op de onderzoeksvragen. Als eerste werd gevraagd naar de definitie van pesten, de signalering,

verklaringen, gevolgen en waardering van pestgedrag. Daarna volgden vragen over de algemene aanpak van de vereniging en de persoonlijke aanpak van de respondenten, de ervaren effectiviteit en tenslotte de vraag naar behoeften van de betrokkenen.

Procedure

In totaal zijn 75 CF-ers en 26 VCP-ers benaderd. Zij werden allen benaderd met een e-mail waarin hen gevraagd werd of ze medewerking wilden verlenen aan het onderzoek. De deelnemende respondenten werden van te voren per e-mail op de hoogte gesteld van het algemene doel van het onderzoek. In deze e-mail zijn de topics samengevat om zo de inhoud van de interviews inzichtelijk te maken. Er was sprake van vrijwillige deelname. De respondenten hebben een handtekening gezet op het voorblad waardoor het principe van het *informed consent* is gewaarborgd. De interviews met CF-ers zijn afgenomen in de Sporthallen Zuid; de interviews met VCP-ers meestal op de sportvereniging. Ook zijn twee interviews telefonisch afgenomen. De interviews werden digitaal opgenomen en zijn anoniem verwerkt. De respondenten zijn hierover voorafgaande aan het interview over geïnformeerd, wat bijdraagt aan de betrouwbaarheid (Baar & Wubbels, 2013). De gemiddelde duur van de interviews was 37:20 minuten. De anonimiteit van de respondenten werd gewaarborgd door gebruik te maken van respondentnummers in de transcripten en analyses.

Data analyse

De afgenomen interviews zijn uitgetypt in transcript verbatim en daarna op een inductieve wijze geanalyseerd volgens de kwalitatieve methoden van Baar (2002) en Baarda en collega's (2009). Het doel van deze analyse was om alle verkregen informatie vanuit de interviews te reduceren en systematisch te ordenen. De analyse bestond uit drie fases. De eerste fase was het lezen van de teksten, waarna labels werden aangebracht. De labels bevatten een code waardoor de herkomst en inhoud van ieder label gecontroleerd kon worden met de oorspronkelijke tekst (Baar & Wubbels, 2013). Deze manier van werken droeg bij aan de betrouwbaarheid. De tweede fase bestond uit ordenen en groeperen van de labels. Daarna werden dimensies toegeschreven aan de groepen. Tot slot werden vanuit de dimensies kernlabels gedefinieerd, die antwoord gaven op de doelstellingen. De interne validiteit werd gewaarborgd door de labels zo dicht mogelijk in de bewoordingen van de respondent te formuleren.

Resultaten

In de resultatensectie worden per doelstelling de uitkomsten besproken. Bij het beschrijven van de data is gebruik gemaakt van kernlabels, ontwikkeld vanuit de kwalitatieve analyse van de data. De kernlabels geven het analyserendement weer en staan cursief in de tekst. Enkele kernlabels worden verduidelijkt met citaten vanuit de interviews. In de resultatensectie worden alleen de belangrijkste resultaten besproken. Het percentage waarover gesproken wordt, gaat in het geval van het totaal over negen CF-ers en negen VCP-ers. De percentages die genoemd worden moeten niet

gezien worden als ‘harde data’, maar eerder als een indicatie van hoeveel draagvlak er voor een bepaalde categorie is. De toegeschreven percentages representeren slechts expliciete uitspraken van CF-ers en VCP-ers met betrekking tot een bepaalde categorie (bijv. wanneer 67% van de respondenten aangeeft dat pesten in de kleedkamer plaatsvindt, betekent het niet dat 33% het hier niet mee eens is). Wanneer gesproken wordt over CF-ers gaat dit over combinatiefunctionarissen werkzaam bij een sportvereniging en een basisschool. Wanneer gesproken wordt over VCP-ers gaat het over vertrouwenscontactpersonen, werkzaam bij een bepaalde sportvereniging.

Visie

Definitie. In de analyse is gekeken hoe de respondenten ‘pesten’ definieerden. Het criterium dat door veel respondenten (89%) genoemd werd, was *beschadigen*. Respondenten gaven aan dat pesten ‘*schade toebrengen aan een ander*’ [11VCP] is. De woorden ‘*vervelend*’, ‘*onaangenaam*’, en ‘*ongewenst*’ werden vaak genoemd. Een tweede vorm die door meer dan de helft van de respondenten (56%) genoemd werd is *systematisch/structureel*. Het is echter zo dat de helft van CF-ers die wat zeiden over *systematisch/structureel*, aangaven dat één bepaalde gedraging al pestgedrag kon zijn en dat pesten volgens hen niet met aantallen te maken had. Ze zeiden hierover ‘*bij één keer kan het al pestgedrag zijn*’ [6CF, 9CF], ‘*voor mij kan het één keer al beledigend of naar overkomen, dat kan al pesten zijn*’ [10CF] en ‘*het heeft volgens mij niet met aantallen te maken*’ [10CF]. Het criterium *ongelijke machtsverhouding* werd door weinig respondenten genoemd en ook de criteria *intentioneel* (22%) en *voortdurend* (17%) werden minder genoemd. Opvallend is dat respondenten maar weinig criteria benoemden. Zo gaf de ruime meerderheid (83%) slechts één of twee criteria aan. Met name voor VCP-ers lijkt het benoemen van maar weinig criteria zorgelijk, omdat zij in hun taak mogelijk wel te maken kunnen krijgen met pestgedrag. Wanneer zij de definitie van pesten niet weten kunnen zij hun taak als VCP-er niet goed uitvoeren.

Vormen van pesten. *Relationeel* pesten werd het meest genoemd door de respondenten (72%). Het *indirect relationeel pesten* werd volgens de respondenten gezien als vorm die het meeste voor kan komen. ‘*Negeren*’ [14CF], ‘*buitensluiten*’ [13VCP] en ‘*kleineren*’ [4VCP] zijn voorbeelden. Zo zei een VCP-er: “*Ik denk voornamelijk, buitensluiten. Je buitengesloten voelen maar ook anderen buitensluiten. Gewoon door geen bal te geven*” [7VCP]. Andere genoemde vormen zijn *verbale agressie* (72%) en *fysieke agressie* (72%). Bij *verbaal pesten* ging het over ‘*uitschelden*’, ‘*opmerkingen maken*’, ‘*intimideren met woorden*’. *Fysiek pesten* werd door bijna alle CF-ers (89%) genoemd, bij VCP-ers noemde de helft (56%) fysiek pesten. Dit kan te maken hebben met het feit dat CF-ers direct betrokken zijn bij de kinderen en fysiek pesten zien gebeuren. *Digitaal pesten* werd weinig (17%) genoemd. ‘*Pesten op de app*’ [13VCP] en ‘*uitschelden via Messenger*’ [1CF] werden genoemd. Het percentage *digitaal pesten* is laag te noemen gezien het feit dat digitaal pesten steeds meer aandacht krijgt. *Materieel pesten* werd slechts één keer benoemd.

Signaleren – Wie en hoe? Vrijwel alle respondenten (94%) zeiden dat het de taak van *trainers/coaches* is om pestgedrag te signaleren. Uitspraken als: ‘*ervaren trainers zien dat gewoon*’ [6CF], ‘*ik denk dat trainers dat observeren*’ [12VCP] en ‘*je kijkt als trainers gericht*’ [1CF] laat zien dat veel respondenten signaleren als trainerstaak zagen. Ook *ouders* signaleren volgens de respondenten vaak (78%) pestgedrag. Ze zeiden hierover dat ouders signaleren ‘*doordat kinderen het vertellen*’ [18CF]. Volgens de helft (56%) van de respondenten signaleren *kinderen* zelf pestgedrag maar de meeste respondenten gaven aan dat kinderen daar verder niks mee doen, ‘*kinderen die het signaleren maar daar niks mee doen*’ [6CF]. Verklaring daarvoor was dat kinderen (nog) niet bij machte zijn dat te vertellen, aldus de respondenten. Het *bestuur/commissie* signaleerde weinig pestgedrag. Slechts 5 respondenten, 4 CF-ers en 1 VCP-er, gaf aan dat zijzelf in hun functie als *CF-er/VCP-er* ook de persoon zijn om pestgedrag te signaleren. Dit aantal is overigens wel bijna de helft van de CF-ers (44%) wat kan betekenen dat CF-ers vinden dat zij pestgedrag moeten signaleren.

Signaleren – Waar? Volgens de respondenten kon op verschillende plaatsen pestgedrag gesignaleerd worden. De meeste respondenten (72%) veronderstelden dat pestgedrag *in de kleedkamer* voorkomt: ‘*Ik denk dat er in de kleedkamers wel genoeg dingetjes gebeuren waar je als trainer/coach niet bij zit*’ [10CF], ‘*de kleedkamer is de grootste risicofactor*’ [14CF] en ‘*in de kleedkamer gebeurt ook van alles*’ [1CF]. Er werd gezegd: “*In kleedkamers is niet minder toezicht, maar niet genoeg toezicht. Dat is hetzelfde, trainers lopen naar binnen en zeggen jongens, we gaan beginnen. Die gaan er niet de hele tijd bij staan*” [VCP11]. Een plaats waar volgens twee derde van de respondenten (67%) ook pestgedrag gesignaleerd kon worden, is *op het sportveld*. Daarnaast benoemde ruim een derde (39%) van de respondenten dat de kans aanwezig is dat *uit het zicht* wordt gepest. Men zei daarover: ‘*pesters die hun gang gaan wanneer er minder toezicht is*’ [2VCP] en ‘*wanneer de trainer niet kijkt of even wegloopt*’ [1CF]. Ook op ‘*onbewaakte momenten*’ en ‘*wanneer er geen volwassenen in de buurt zijn*’ dachten de respondenten dat er gepest wordt. Het feit dat de respondenten dachten dat uit het zicht gepest wordt, veronderstelt dat pesten meer voorkomt dan dat men weet, ziet en terug hoort. Een ander moment is *onderweg van huis naar sport*, daar kwam volgens ruim een derde (39%) van de respondenten pestgedrag voor.

Signaleren – Hoeveel? Een aantal respondenten waren in hun antwoorden op hoeveel er gepest wordt niet eenduidig. Het leek erop dat sommige respondenten gaandeweg het interview beseften dat er meer of minder gepest wordt dan zij aanvankelijk dachten. Hierdoor gaven zij dubbele of tegenstrijdige antwoorden. Iets meer dan de helft (56%) van de respondenten gaf aan dat *vaak/heel veel* gepest wordt, zij dachten dat er ‘*iedere week wel iets onaardigs gezegd zou worden*’ [1CF], of ‘*1 op de 2 trainingen*’ [6CF]. Het was opvallend dat twee derde (67%) van deze respondenten CF-ers waren. Dit aantal is twee derde deel van het totale aantal CF-respondenten dat aangaf dat er

vaak/heel veel gepest werd. Iets minder dan de helft (39%) van de respondenten gaf aan dat *regelmatig* gepest wordt. Ze zeggen dat *'af en toe pestgedrag ontstaat'* [2VCP] en *'dat het regelmatig gebeurt'* [13VCP]. De helft (50%) van de respondenten gaf aan dat *bijna nooit/zelden* gepest wordt of dat pesten *meevalt*. Ze zeiden *'een incidenteel geval'* [3CF] of *'ik zie het ook weinig op de club'* [14CF], *'eerder 1x in het halfjaar'* [3CF]. Een CF-er dacht dat pesten niet veel gebeurt, omdat kinderen zich veilig voelen op de vereniging: *"Ik heb het idee dat iedereen altijd zin heeft om te komen naar de training, omdat ze zich veilig genoeg voelen. Dus in die zin denk ik niet dat er heel veel gepest wordt"* [7CF]. Twee respondenten maakten een vergelijking met scholen, *'ik denk dat het hier, als ik het vergelijk met wat er bijvoorbeeld op scholen gebeurt, wel meevalt'* [8VCP] en een CF-er gaf aan *'er wordt minder op verenigingen gepest dan op scholen'* [3CF]. Uit de antwoorden kan worden afgeleid dat 50% van de respondenten aangaf dat veel gepest wordt en 50% gaf aan dat pesten (bijna) nooit gebeurt. Dit verschil is merkwaardig. De vraag is of het verschil bijvoorbeeld komt door de verenigingen, de grootte ervan, de soort sport, of de respondenten en hun percepties. Ook valt op dat CF-ers vaker aangeven dat *vaak/heel veel* gepest wordt.

Verklaringen – Daderschap. Vrijwel alle (94%) geïnterviewde CF-ers en VCP-ers noemden *kindkenmerken* wanneer gevraagd werd naar verklaringen voor pesten bij de daders. Meer dan de helft van de respondenten (61%) zag *onzekerheid van daders* als een oorzaak van pestgedrag. *'Vanuit onzekerheid gaat diegene pesten'* [5CF] en bijvoorbeeld *'vaak is het hun eigen onzekerheid en gaan ze zichzelf overschreeuwen'* [4VCP]. Anderzijds gaven respondenten aan dat daders *pesten om populair gevonden te worden*, daders werden omschreven als *'zelfverzekerd'* [6CF] of *'iemand met veel praatjes'* [14CF]. Of, zoals een VCP-er aangaf, een dominant figuur:

Kijk, je hebt natuurlijk in elk team wel een beetje de dominante figuren zitten, de schreeuwlelijken, de mensen die ook tegen de trainer een wat grotere mond hebben. Ik denk dat dat wel eerder kinderen zijn die pesten. [8VCP]

Tenslotte werden door een aantal respondenten stoornissen als ADHD of autisme als verklaring gegeven. Naast *kindkenmerken* werd ook gevraagd of de respondenten dachten dat *omgevingskenmerken* een rol speelden in de oorzaken van pesten. Hierop gaf ruim de helft (56%) van de respondenten *omgevingskenmerken* als mogelijke oorzaak. De respondenten gaven *opvoeding* en *moeilijke thuissituatie/ander milieu* als *omgevingskenmerken*. Kinderen *'nemen gewoon al het gedrag van hun ouders over'* (9CF) en *'thuis kan invloed hebben op het gedrag van kinderen'* [3CF] werd gezegd. Hieruit bleek dat ouders een cruciale rol kunnen spelen volgens veel respondenten. Ook gaven twee respondenten aan dat *onduidelijkheid en onveiligheid* oorzaken kunnen zijn.

Verklaringen – Slachtofferschap. De verklaringen waardoor kinderen volgens de respondenten gepest werden gingen wederom over *kindkenmerken*. Alle respondenten (100%)

gaven één of meerdere *kindkenmerken* waardoor kinderen slachtoffer kunnen worden. ‘*Sociaal onhandige kinderen*’ [1CF, 18CF] hebben volgens respondenten sneller kans om daarop gepakt worden. Ook ‘*stoornissen in autisme spectrum*’ [1CF] zijn oorzaken voor pesten. Bijna de helft van de respondenten gaf aan dat ‘*kinderen die buiten de groep vallen*’ [14CF], ‘*anders zijn*’ [17CF] en ‘*afwijken qua gedrag*’ [4VCP] slachtoffer kunnen worden. Een derde (33%) van de respondenten dacht dat *kwaliteit van het spel* van kinderen oorzaak kan zijn van pestgedrag: ‘*jongens en meisjes uit lagere teams*’ [13VCP], ‘*1 van de oorzaken is dus kwaliteit, dat diegene minder goed is*’ [6CF]. Tot slot gaven drie respondenten aan dat ‘*slachtoffer: dat kan iedereen zijn*’. Naast deze kindkenmerken waren ook diverse *omgevingskenmerken* oorzaken volgens respondenten. Evenals bij daders spelen de cultuur, de thuissituatie en ouders een rol. Door de helft van de respondenten (50%) werd gezegd dat de *thuissituatie* oorzaak van pesten bij slachtoffers kan zijn.

Verklaringen – Context. Wanneer respondenten het hadden over de invloed van *context* gaf de helft van de respondenten (50%) aan dat pestgedrag meekomt naar verschillende contexten: ‘*het pestgedrag komt ongetwijfeld mee van school naar de vereniging*’ [3CF]. Een andere respondent dacht dat ‘*invloeden groter zijn dan je denkt*’ [2VCP]. Ook uit ervaringen blijkt dat pestgedrag meekomt naar verschillende contexten: ‘*ik heb in het verleden wel gemerkt dat er op school gepest werd en dat het op de vereniging ook gebeurt*’ [18CF] en ‘*Ja, tot nu toe is dat 100% dat een kind dat met zich meedraagt*’ [4VCP]. Hiermee geeft men aan dat de pestrollen over de context heen gelijk blijven. Deze stabiliteit van pestrollen is ook zichtbaar doordat een aantal respondenten (28%) aangeeft dat ‘*het dezelfde kinderen zijn die bij de sportvereniging gepest worden, ook op school gepest worden*’ [6CF]. Zij gaven aan dat *slachtoffers op meerdere plekken gepest worden*. Ook daaruit blijkt dat de rollen stabiel blijven:

Je hebt natuurlijk kinderen die op school bij elkaar zitten en die hier ook komen. Dus dat proces van school nemen ze mee en dan zie je dat dat invloed heeft op het gedrag van de voetbal ook. Dus dat speelt wel degelijk door. [11VCP]

Zoals verwacht gaven met name CF-ers dit aan. De ruime meerderheid (78%) zag stabiele pestrollen terug: ‘*Maar ik denk dat dat hetzelfde is. Dat het dezelfde kinderen zijn die bij de sportvereniging gepest worden, ook op school gepest worden*’ [6CF]. Bij VCP-ers bijna de helft (44%). Het kan ermee te maken hebben dat CF-ers dit horen van de kinderen. In tegenstelling tot de stabiliteit van de context gaf toch ook een klein deel van de respondenten (28%) aan dat de rollen waar kinderen in zitten wel kunnen wisselen per context. ‘*Het kan best zo zijn dat het hier prima gaat maar dat ze op school wel gepest worden*’ [8VCP]. Er werd door deze respondenten aangegeven dat de sportvereniging juist een plek kan zijn waar je je veilig voelt.

Gevolgen – Daders. Door de helft van de respondenten (50%) werd als gevolg voor daders genoemd dat zij zich *schuldig voelen wanneer zij erop gewezen worden*. Uitspraken als: ‘*dat je je*

helemaal rot schrikt' [17CF] en *'ik denk dat je je ook wel heel schuldig kan voelen en daar later last van kunt hebben'* [18CF] werden genoemd. Met name op de lange termijn konden de daders er last van hebben, aldus de respondenten. Respondenten (22%) gaven ook aan dat *gevolgen ernstiger worden zolang daar niet op gewezen wordt*. Volgens de respondenten gaan ze *'steeds meer de drempel opzoeken wat kan, steeds heftiger'* [6CF]. Een klein deel (17%) gaf aan dat daders moeten stoppen met sporten als gevolg van pesten. Ook gaven respondenten (22%) aan dat daders soms *niet beseffen waar ze mee bezig zijn*. Twee respondenten zeiden over de gevolgen dat deze minder ernstig en beperkter zijn dan bij slachtoffers.

Gevolgen – Slachtoffers. Alle respondenten konden gemakkelijker gevolgen van pestgedrag voor slachtoffers benoemen. De gevolgen lagen volgens de respondenten met name op *het sociale vlak*. Vrijwel alle respondenten (89%) benoemden meerdere gevolgen. Ruim een derde (39%) gaf als belangrijkste gevolg aan dat ze dachten dat *kinderen stoppen met de sport*. Slechts één respondent kon aangeven dat pesten daadwerkelijk een reden voor sportuitval geweest is. Ook *het zelfvertrouwen loopt een deuk op*. *Onzekerheid, stagnerende sociale ontwikkeling* en problemen als *schoolprestaties die verminderen, fysieke problemen, vermijdend gedrag*, werden genoemd. Bijna de helft van de respondenten dacht dat slachtoffers er hun leven lang last van zullen blijven houden.

Waardering. Twee derde van de respondenten (67%) gaf aan dat zij pesten als *zeer ernstig/ernstig* waarden. Ze zeiden hierover *'ik vind pesten altijd zerotolerance, dat kan echt niet'* [16VCP]. *'Dat vind ik doodzielig'* [4VCP] en *'schandalig, dat kan niet'* [6CF]. Tot slot gaf één VCP-er aan dat pesten *'niet zo ernstig is, hoort erbij'* [7VCP]. De reden die gegeven werd is dat kinderen hierdoor weerbaarder worden en dingen in verhouding kunnen zien. De respondent gaf aan niet te weten hoe erg een kind eronder lijdt. De vraag is dan ook of deze respondent doelt op daadwerkelijk pesten.

Aanpak

Preventieve aanpak - Vereniging. Wanneer gevraagd werd naar de preventieve aanpak kwamen twee dingen naar voren. Allereerst werd aangegeven dat er *geen preventief beleid is*. Dit werd door ruim een derde (39%) van de respondenten gezegd: *'er staat niks op papier'* [1CF] en *'we hebben geen preventieve aanpak rond pesten'* [8VCP]. Daarnaast gaven de respondenten (22%) die wel wat preventiefs hadden, aan dat dit gedragsregels waren, *'we hebben gedragsregels'* [2VCP, 4VCP]. Ook werd door een derde van de respondenten (33%) aangegeven dat de VCP-er een onderdeel is van de preventieve aanpak: *'we hebben wel een VCP-er'* [14CF]. Ook *bewust goede trainers uitkiezen* is voor een aantal verenigingen (22%) onderdeel van preventief beleid. Er kan worden gesteld dat bij geen enkele vereniging een volledige preventieve aanpak is.

Curatieve aanpak - Vereniging. Meer dan de helft (56%) van de respondenten gaf aan dat er geen beschreven curatief beleid was, *'aanpak staat niet beschreven'* [1CF], *'We hebben geen*

programma's lopen, omdat we een kleine vereniging zijn, hebben we dat niet' [11VCP]. Slechts een klein deel (17%) gaf aan een protocol te hebben. Maar hierbij waren twijfels of dat protocol wel specifiek op pesten gericht was. Één VCP-er gaf aan *'we zitten midden in het proces om er meer beleid op te ontwikkelen'* [12VCP].

Preventieve aanpak – CF-er/VCP-er. Slechts drie respondenten (17%) hebben iets gezegd over hun persoonlijke preventieve aanpak. *Contact maken met kinderen en ouders en het goede voorbeeld geven* [2VCP,4VCP,5CF] was volgens hen de preventieve aanpak. Hieruit kan geconcludeerd worden dat er preventief weinig tegen pesten gedaan wordt. Dit resultaat is opvallend, aangezien juist de preventieve aanpak een taak is van de VCP-er.

Curatieve aanpak – CF-er/VCP-er. De curatieve aanpak van CF-er/VCP-er gaat over ingrijpen, bespreken en maatregelen die genomen worden. Wanneer werd gevraagd naar *ingrijpen*, gaf ruim de helft (56%) van de respondenten verschillende antwoorden. Het meest voorkomende antwoord was *gelijk bespreken*, wat door bijna een derde (28%) van de respondenten genoemd werd. Op de vraag wat wordt *besproken*, werd wisselend geantwoord. Wel gaf een groot gedeelte van de respondenten aan dat ze pestgedrag *bespreken* (78%). De respondenten waren verdeeld over de manier van bespreken. Bespreken met dader en slachtoffer tegelijk, of eerst met slachtoffer of eerst met dader. Ouders worden slechts door twee respondenten gelijk betrokken, een opmerkelijk laag aantal. Een aantal VCP-ers (22%) gaf aan dat zij ingeschakeld worden door trainers wanneer er sprake is van pestgedrag. Ook op de vraag welke *maatregelen genomen* werden, werd een variatie aan antwoorden gegeven. Er is geen eenduidige curatieve aanpak te zien. De afspraken die gemaakt werden, worden in de meeste gevallen gecontroleerd doordat CF-er en VCP-er (28%) *zelf kijken* bij bijvoorbeeld een training of wedstrijd. Ook wordt door beiden samengewerkt met trainers doordat ze *navragen bij trainers* hoe het gaat.

Ervaren effectiviteit - Vereniging. Een klein aantal respondenten (17%) gaf aan dat de preventieve aanpak van de vereniging effectief is, omdat *er aandacht voor is en omdat het zichtbaar* is. De curatieve aanpak van de vereniging werd door een derde (34%) *niet effectief* gevonden. Er werd aangegeven dat *'gedragsregels wat algemeen zijn, kan specifieker'* [2VCP] en *'we hebben nog steeds geen beleid om op terug te vallen, dat is wel echt een manco'* [1CF].

Ervaren effectiviteit persoonlijke - CF-er/VCP-er. De respondenten ervaren hun persoonlijke aanpak als meer effectief dan de aanpak van de vereniging. Dit blijkt uit het feit dat ze zien dat hun aanpak werkzaam is en tot verbetering leidt, zowel preventief als curatief. *'Je creëert duidelijkheid'* [5CF] en *'de effecten zijn naar mijn idee goed, mijn doelen zijn met elkaar en tegen elkaar spelen op een normale manier'* [14CF]. Toch gaf een derde (34%) van de respondenten nog aan dat hun curatieve aanpak *beter kan*. Er kwam vooral naar voren dat het effect kortdurend is. Ook werd gezegd dat wanneer het gaat om heftig pesten, dit onmogelijk binnen de les is op te

lossen:

Dat is moeilijk want ik ben er maar een uurtje en ze hebben al een hele schooldag gehad, vaak is er al een heleboel gebeurd in die schooldag, of is het nog niet klaar. Dan is het moeilijk om dat weg te krijgen in dat ene uurtje. [14CF]

Opvallend is dat CF-ers (66%) verbetering willen in de curatieve aanpak. Dit kan komen doordat zij direct in contact zijn met kinderen en dus pestgedrag binnen de sportvereniging zien gebeuren.

Behoeften

Een groot deel van de respondenten (61%) gaf aan behoefte te hebben aan een vorm van *schriftelijke informatie*. Voorbeelden van de behoeften waren: *een poster of flyer* (22%), *'een foldertje of postertje maken, die kunnen we op de borden hangen'* [11VCP], ook was er behoefte aan *handvatten/een plan van aanpak* (17%), *'ik denk dat gezamenlijke afspraken en misschien wat handvatten wel handig is'* [14CF]. Twee derde van de respondenten (67%) gaf aan behoefte te hebben aan een vorm van *verbale informatie*. Waar de meeste vraag naar was is een *cursus voor trainers*, *'het zou wel interessant zijn om een cursusje te doen, hoe zou je daar het allerbeste mee kunnen omgaan'* [10CF]. Ook vroeg een derde van de VCP-ers (33%) om bijscholing op het gebied van pesten.

Tenslotte was onder een aantal respondenten (39%) behoefte aan communicatie in een aantal vormen. De meeste genoemde behoefte (28%) is *overleg met andere verenigingen*. Respondenten gaven aan dat ze *'best practices van elkaar'* [13VCP] wilden gebruiken, *'ik zou best wel willen weten hoe andere verenigingen dingen doen, zodat ik niet het wiel in m'n eentje hoeft uit te vinden'* [12VCP]. Overigens waren de respondenten die hier behoeften aan hebben, allen VCP-ers. Het gaat dan om meer dan de helft (56%) van de VCP-ers die een communicatiebehoefte hebben. *Ouders betrekken* en *betere samenwerking tussen thuis-school-sportvereniging* waren behoeftes van beiden. Deze behoefte is de ecologische aanpak, waarbij verschillende contexten waarin kinderen zich bevinden met elkaar verbonden worden.

Discussie

De algemene doelstelling van dit onderzoek was om de visie, aanpak en behoeften van CF-ers en VCP-ers met betrekking tot pestgedrag bij kinderen van 6 tot 12 jaar op sportverenigingen in de gemeente Amsterdam te onderzoeken.

Visie: Verwacht werd dat zowel CF-ers als VCP-ers moeite hebben met het definiëren van pesten (Baar & Wubbels, 2013). Uit dit onderzoek blijkt dat pesten door CF-ers en VCP-ers gedefinieerd wordt door het geven van één of twee criteria. Er is onder de respondenten geen overeenstemming over een adequate definitie. Het is daarom de vraag of incidenten die CF-ers of VCP-ers omschreven als pesten, werkelijk voldoen aan de kwalificatie van pesten. Het is belangrijk dat op het punt van definiëren van pestgedrag meer onderzoek komt naar de conceptualisatie (Baar

& Wubbels, 2013). Door het gebrek aan een adequate definitie is het namelijk lastig om de omvang en de ernst van het pesten op sportverenigingen te analyseren en kan pesten mogelijk onvoldoende worden aangepakt door CF-ers en VCP-ers (Baar, 2012, Baar & Wubbels, 2013).

Wat betreft vormen van pesten werd verwacht dat CF-ers met name openlijk pesten benoemden, omdat deze vorm gemakkelijk te signaleren lijkt te zijn. Relationeel pesten werd met name genoemd door alle respondenten, wat aansluit bij het onderzoek van Baar (2012). Daaruit blijkt dat pesten vooral buiten het zicht van de supervisor plaatsvindt wat met relationeel pesten het geval kan zijn. Over het algemeen vindt pestgedrag plaats buiten het zicht van supervisors en vergroot verminderde supervisie de kans op pestgedrag, daardoor werd verwacht dat er weinig pestgedrag gesignaleerd werd door VCP-ers en CF-ers zelf (Fekkes et al., 2005; Shannon, 2013). Uit dit onderzoek blijkt dat respondenten het signaleren van pesten zien als taak van trainers en coaches, omdat zij in direct contact zijn met kinderen. CF-ers zien het wel als hun taak om te signaleren. Doordat er relationeel pesten plaatsvindt volgens respondenten, wat subtiel of buiten het zicht van trainers gebeurt, lijkt het waarschijnlijk dat niet al het pestgedrag gesignaleerd wordt.

Zoals eerder benoemd, vindt pestgedrag met name buiten het zicht van trainers plaats. Volgens onderzoek van Baar (2012) met name in de kleedkamer en het fietsenhok. Vanuit de resultaten blijkt dat CF-ers en VCP-ers benoemen dat pesten voornamelijk in de kleedkamer plaatsvindt. Ook wordt volgens de respondenten onderweg van huis/school naar de vereniging gepest. Dit duidt erop dat in verschillende contexten gepest wordt en dat pestgedrag overkomt naar de sportvereniging, wat het belang van een ecologische aanpak voor pesten onderschrijft.

Respondenten denken dat er gepest wordt op plaatsen waar geen supervisie van volwassenen is. Dit sluit aan bij de verwachting (Shannon, 2013). Vanuit literatuur blijkt de prevalentie van pesten in sportverenigingen gelijk aan de hoeveelheid op de basisschool (Baar & Wubbels, 2011). CF-ers en VCP-ers hebben moeite met het benoemen van de prevalentie van pesten in hun sportvereniging. Een ruime meerderheid denkt dat er veel gepest wordt in de sportvereniging. Met name CF-ers benoemen dat er een hoge pestprevalentie is. Dit hoge aantal kan te maken hebben met het feit dat CF-ers tijdens hun trainingen pestgedrag stimuleren door agressief spel aan te moedigen, wat zij zien als pesten. Anderzijds gaf de helft aan dat er weinig gepest wordt wat duidt op een tegenstrijdigheid. Zoals eerder genoemd blijkt uit onderzoek op scholen dat er vaak een gat is tussen de perceptie van de leraar en de geschatte prevalentie en die van de kinderen zelf (Espelage & Swearer, 2003). Daarom moeten de schattingen die de CF-ers en VCP-ers hebben gedaan eerder worden gezien als een subjectieve schatting in plaats van een feitelijke schatting. De conceptuele verwarring maakt ook dat prevalentiecijfers te wantrouwen zijn. Dat zowel CF-ers als VCP-ers moeite hadden met het definiëren van pesten, maakt dat zij mogelijk niet al het daadwerkelijke pestgedrag zien als pesten. Voor het geven van een goede prevalentie-schatting van pesten is het

noodzakelijk dat het concept 'pesten' adequaat beheerst wordt in kennis en signalering.

Er werd verwacht dat de gegeven verklaringen van pestgedrag bij ouders zouden variëren (Kochenderder-Ladd & Pelletier, 2008). Uit onderzoek van Baar (2013) komt naar voren dat ouderschap met name gelinkt was aan omgevingskenmerken. Maar het overgrote deel van de respondenten geeft aan dat kindkenmerken de oorzaak zijn voor ouderschap. Vooral onzekerheid wordt gezien als belangrijke verklaring voor ouders. Opmerkelijk, aangezien er weinig empirisch bewijs is dat pesten het gevolg is van onzekerheid (Olweus, 2003). Mogelijk zijn VCP-ers in tegenstelling tot trainers meer gericht op het individu. Bij CF-ers is het verschil lastiger te verklaren, aangezien zij voor een deel dezelfde taak als trainers hebben en juist in verschillende contexten werkzaam zijn. Daardoor kunnen zij meer betrokken zijn bij de omgeving. Nader onderzoek hiernaar is aan te bevelen. Bij de verklaringen van pestgedrag voor slachtoffers was het duidelijk dat kindkenmerken door iedereen gezien werd als oorzaak. Het is daardoor mogelijk dat meerdere CF-ers en VCP-ers een externe locus of control hebben en daardoor minder geneigd zijn het pestgedrag aan te pakken (Bradshaw et al., 2007). De vraag is of CF-ers en VCP-ers zich ook minder verantwoordelijk voelen om het pestgedrag aan te pakken en ook dit behoeft vervolgonderzoek.

Vanuit onderzoek van Baar (2012) blijken pestrollen stabiel over de context. In dit onderzoek geeft de helft van de respondenten aan dat pestgedrag meekomt naar verschillende contexten en met name CF-ers ervaren dit en zien dit terug. Een interessant gegeven, omdat CF-ers in verschillende contexten werkzaam zijn en dus pestgedrag vanuit meerdere contexten kunnen aanpakken, een ecologische benadering. Vanuit de schoolcontext zien CF-ers dat kinderen gedrag meenemen naar de sportvereniging. Er kan worden aangenomen, vanuit het huidige onderzoek, dat het patroon waarin kinderen zich bevinden, in verschillende contexten doorwerkt. De verschillende systemen van Bronfenbrenner (1986) komen bij elkaar en hebben overlap.

Wat betreft de gevolgen van pesten voor ouders en slachtoffers werd verwacht dat hoe men omgaat met pesten wordt beïnvloed door oorzaken en gevolgen die men toeschrijft aan pesten (Bauman & Del Rio, 2005). Pestgedrag heeft een scala aan ernstige gevolgen zowel externaliserende als internaliserend, op verschillende gebieden. Verwacht werd dat met name VCP-ers ernstige gevolgen konden benoemen gezien zij in hun functie in contact komen met gevallen waarbij pestgedrag niet meer aan het begin staat. De gevolgen voor ouders ziet men met name in het feit dat ze zich schuldig voelen. Slachtoffers ziet men vooral met een laag zelfbeeld en internaliserende problemen.

In het algemeen was de verwachting dat VCP-ers pestgedrag als ernstig waardeerden gezien de gevolgen die zij zien van pestgedrag. CF-ers kunnen pestgedrag juist bekrachtigen, omdat agressie en assertiviteit onderdeel blijkt van competitieve sporten (Baar & Wubbels, 2012). Echter

blijkt dat pesten door het merendeel van de respondenten als ernstig wordt gewaardeerd. Uit onderzoek bleek dat de waardering samenhangt met de mate waarin men pestgedrag serieus neemt, dus deze waardering maakt dat de respondenten serieus met pesten omgaan (Bauman & Del Rio, 2005). Er was geen opmerkelijk verschil tussen CF-ers en VCP-ers. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de waardering van pesten samen gaat met de opvatting die in Nederland heerst over pesten en die door de media-aandacht steeds nadrukkelijker naar voren komt, namelijk dat pesten een toenemend probleem is met ernstige gevolgen.

Aanpak: Op basisscholen is een groot aanbod van anti-pestprogramma's met een preventieve werking. Deze blijken te veel gericht op de schoolcontext, waardoor ze niet gebruikt kunnen worden in de sportcontext (Evans et al., 2014). Een community-gerichte aanpak van pesten is noodzakelijk om preventief werkzaam te zijn (Baar, 2012). Vanuit de kerntaak van het NOC*NSF over de rol van VCP-er is de verwachting dat VCP-ers zich bezig houden met de preventieve aanpak van pesten op de sportvereniging. Uit de resultaten blijkt echter dat er volgens de helft van de CF-ers en VCP-ers geen preventief beleid binnen de sportvereniging is. VCP-ers geven aan zij wel een preventieve taak, maar qua aanpak niets voor handen hebben. Deze uitkomst duidt erop dat met name VCP-ers een passieve rol hebben in het vervullen van hun taak en dat er een preventieve aanpak ontwikkeld moet worden. Ook de curatieve aanpak van verenigingen blijkt nauwelijks aanwezig te zijn. Er staat volgens meer dan de helft van de respondenten geen aanpak op papier. Het ontbreken van deze aanpak kan betekenen dat verenigingen te weinig aandacht besteden aan het pestgedrag en pestgedrag binnen de sportvereniging niet oppakken. Overigens is er volgens een aantal respondenten wel een samenwerking met de trainers, maar deze samenwerking zal verstevigd moeten worden. Er wordt verwacht dat VCP-ers een duidelijke, persoonlijke preventieve aanpak hebben, omdat dit omschreven staat als één van hun taken. Dit blijkt echter niet het geval. Slechts een klein aantal respondenten geeft aan preventief werkzaam te zijn tegen pestgedrag. De verwachting voor de curatieve aanpak vanuit de drie benaderingen van Kochenderfer-Ladd & Pelletier (2008) is dat CF-ers vooral de normatieve en vermijdende benadering hanteren. Deze verwachting klopt, want CF-ers geven aan dat ze kinderen uit elkaar halen en aparte gesprekken voeren. VCP-ers zouden volgens de literatuur een assertieve benadering hebben, omdat het hun taak is in te grijpen wanneer zij ingeschakeld worden. VCP-ers betrekken ouders in de meeste gevallen. Zij hebben een duidelijke aanpak, waarbij ze afspraken maken met ouders, met slachtoffers een gesprek voeren of met trainers contact houden. VCP-ers zijn gericht op de slachtoffers, wat aansluit bij de assertieve benadering. Het blijkt, zoals verwacht, dat de respondenten hun eigen persoonlijke aanpak als redelijk effectief ervaren. Dit in tegenstelling tot de aanpak van de vereniging. Deze aanpak wordt vaak niet effectief gevonden en men wenst verbetering hierin. De persoonlijke preventieve en curatieve aanpak wordt redelijk effectief gevonden, doordat men door de aanpak

duidelijkheid creëert. Toch wordt ook bij de persoonlijke aanpak vaak gezegd, met name door CF-ers, dat deze aanpak absoluut verbeterd kan worden.

Behoeften: Onderzoek van Baar en Wubbels (2013) laat zien dat 19% van de sporttrainers geen behoefte heeft aan een anti-pest protocol, een groot deel heeft hier wel behoefte aan. Uit het huidige onderzoek komt naar voren dat de meerderheid van de respondenten wel behoefte heeft aan informatie, schriftelijk of verbaal. De belangrijkste behoeften liggen op het gebied van communicatie en samenwerking met andere verenigingen. In de communicatie wil men een cursus of training voor zowel trainers, CF-ers en VCP-ers, waarbij men uitleg krijgt over de inhoud van pesten en handvatten krijgt om hiermee om te gaan. Een communicatiebehoefte is het overleg met andere sportverenigingen, zodat men niet opnieuw het wiel hoeft uit te vinden en ervaringen kan delen. Met name VCP-ers hebben behoefte aan vormen van communicatie, terwijl CF-ers meer baat denken te hebben bij een communicatieve training of een protocol.

Concluderend kan gesteld worden dat CF-ers en VCP-ers verschillende definities van pesten hebben en dat er weinig criteria genoemd worden door de respondenten. Doordat zij moeite hebben met het definiëren van pesten is het onmogelijk voor hen om al het pestgedrag te zien en in te grijpen. Er is sprake van een conceptuele verwarring omtrent het begrip pesten. Resultaten tonen dat zowel CF-ers als VCP-ers meer inzicht hebben in de oorzaken en gevolgen van het slachtofferschap dan van het daderschap. Deze resultaten sluiten aan bij eerdere onderzoeken naar pestgedrag. Bij geen enkele sportvereniging is specifiek (preventief en curatief) beleid tegen pestgedrag, hooguit enkele gedragsregels. De meeste CF-ers zijn tevreden over hun eigen aanpak. Zij geven aan dat ze resultaat zien bij de kinderen. Doordat ze moeite hebben met het definiëren en signaleren van pesten blijft de vraag hoe nauwkeurig ze de effectiviteit van hun eigen aanpak kunnen inschatten. VCP-ers lijken onzichtbaar en weinig actief in hun taak om pesten (preventief) aan te pakken. Zij staan mogelijk te ver van de kinderen af. Tenslotte is bij zowel CF-ers als VCP-ers behoefte aan samenwerking en communicatie, zowel verbaal en schriftelijk. Bij CF-ers is er behoefte aan een breder samenwerkingsverband door overleg en contact met verschillende contexten. Deze verbinding kan positief bijdragen aan de ecologische aanpak van pestgedrag.

Limitaties

Er is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een gemakssteekproef (Neuman, 2012). De respondenten van de teamsporten zijn op eigen inzicht gekozen door de onderzoeker. Hierdoor kan getwijfeld worden aan de representativiteit van dit onderzoek. De verenigingen die in dit onderzoek zijn betrokken, verschillen op een aantal punten van elkaar. Ten eerste betreft het inhoudelijk verschillende sporten en pestgedrag kan verschillen per sport. Ten tweede waren de respondenten van verschillende leeftijden. Gedacht kan worden dat de 'oude ervaren' groep meer oog heeft voor de groepsdynamiek en pestgedrag daardoor eerder signaleert en aanpakt, anderzijds kan juist de

‘jonge’ groep beschikken over up-to-date kennis van pestgedrag wat maakt dat zij meer alert zijn op pestgedrag. Daarnaast zijn er in dit onderzoek verschillen in opleidingsniveau van de respondenten.

Een aantal respondenten heeft geen pestgedrag meegemaakt bij zijn vereniging of is nog maar kort werkzaam als VCP-er, waardoor er geen ervaring is met pesten op de sportvereniging. Wanneer er geen ervaring is met concreet pestgedrag, zijn gegeven antwoorden gebaseerd op hypothetische situaties. Hierdoor wordt mogelijk anders gehandeld dan men zich voorstelt. Ook kunnen respondenten geneigd zijn om sociaal wenselijke antwoorden te geven, wat betreft het signaleren en aanpakken van pestgedrag. Het kan niet worden uitgesloten dat dit effect is opgetreden. Er is geprobeerd om deze antwoorden te voorkomen, door respondenten te verzekeren van anonimiteit en door deelname aan het onderzoek op vrijwillige basis te laten geschieden. Om een verbeterd inzicht te verkrijgen in hoe CF-ers en VCP-ers daadwerkelijk handelen en signaleren is uitgebreider onderzoek, door bijvoorbeeld observatie, noodzakelijk.

Mogelijk hangt de waardering van pesten samen met het feit dat er meer maatschappelijke (media) aandacht is, omdat pesten een toenemend probleem lijkt te zijn. Ernstige gevolgen van pesten worden steeds meer duidelijk. Het kan zijn dat respondenten pesten daardoor ernstiger gewaardeerd hebben.

Implicaties

Omdat de helft van de respondenten aangeeft dat er weinig gepest wordt, is het belangrijk om kinderen zelf te vragen hoe zij pesten en de aanpak van pesten op de sportvereniging, ervaren. Hierdoor kan het beeld duidelijker worden. Daarnaast is het aan te bevelen om meer wetenschappelijk onderzoek te doen naar pesten binnen de sportvereniging. Pesten binnen de sportvereniging is tot op heden een onderbelicht onderwerp.

Het is van belang dat zowel CF-ers als VCP-ers zich meer richten op pesten en hun taak duidelijker uitvoeren. Een aanbeveling is om zowel CF-ers als VCP-ers een cursus of training aan te bieden, waarin pestgedrag besproken en behandeld wordt. Dit kan resulteren in een betere aanpak van pesten en het inzien van het grote belang hiervan. Ook is het aan te bevelen dat sporttrainers door middel van een cursus meer kennis krijgen over pesten en de preventie en aanpak hiervan. Daarnaast is het van waarde om VCP-ers met elkaar in contact te brengen om zo te kunnen overleggen, werkwijzen uit te kunnen wisselen en kennis te kunnen delen. Tenslotte is het voor de zichtbaarheid van de VCP-er belangrijk dat deze zich duidelijk profileert binnen de sportvereniging. Tot op heden is dit niet overal het geval, wat er voor zorgt dat kinderen niet in contact weten te komen met de VCP-er of omdat ze de VCP-er niet kunnen of durven te benaderen.

Mogelijk is het van toegevoegde waarde om een anti-pestprogramma, pestprotocol of een beschrijvende aanpak te ontwikkelen, waarbij meerdere contexten betrokken worden. Een dergelijk protocol kan zorgen voor meer overeenstemming in de aanpak van pesten in meerdere contexten.

Ook instrumenten voor het monitoren van pestgedrag of ander ongewenst gedrag zouden van toegevoegde waarde zijn. Op deze wijze kunnen sportverenigingen een eenduidige aanpak hanteren als pestgedrag gesignaleerd wordt binnen de sportvereniging. Als toevoeging voor het signaleren van pestgedrag is het voeren van exitgesprekken of het invullen van exit-formulieren gewenst. Wanneer leden van sportverenigingen hun lidmaatschap beëindigen kan de achterliggende reden achterhaald worden.

De aanbeveling om meer aandacht voor pesten en de aanpak hiervan te besteden in het curriculum van (sport-)opleidingen wordt zowel in het onderzoek van Baar (2012) als ook in dit onderzoek gedaan. Vanuit het huidige onderzoek blijkt dat men moeite heeft met het definiëren en signaleren van pestgedrag en dat er onvoldoende kennis is over de aanpak van pesten. Door hier in het lescurriculum aandacht aan te besteden kan pesten binnen de sportverenigingen beter herkend en aangepakt worden.

Tenslotte is een belangrijke implicatie voor de praktijk een community-georiënteerde aanpak (Baar, 2012). Dit is te bereiken door meer en een bredere samenwerking tussen contexten. Deze aanbeveling richt zich op de gezamenlijke verantwoordelijkheid van sportverenigingen, scholen, organisaties en ouders, om pesten aan te pakken. Deze gezamenlijke verantwoordelijkheid is onderdeel van de pedagogische civil society, waarbij iedereen verantwoordelijk is voor elkaars kinderen (De Winter, 2012). Meer samenwerking tussen contexten is in lijn met de sociaal ecologische benadering, waarbij het kind centraal staat en de omgeving van het kind samenwerkt en op de hoogte is van elkaars werkzaamheden (Baar 2012; Bronfenbrenner & Morris, 1998). Wanneer meer gezamenlijk opgetreden wordt tegen pesten en ieder zich verantwoordelijk voelt om pesten te signaleren en te voorkomen, kan dit hopelijk bijdragen aan een meer adequate aanpak tegen pesten, onder andere op sportverenigingen.

Referenties

- Allen, K. P. (2010). Classroom management, bullying and teacher practices. *Professional Educator, 34*, 1-15. Verkregen van: <http://eric.ed.gov/?id=EJ988197>
- Baar, P. (2002). *Cursushandleiding training kwalitatieve analyse voor pedagogen*. Utrecht: Utrecht University.
- Baar, P. (2012). Peer aggression and victimization in Dutch elementary schools and sports clubs. Prevalence, stability, and approach across different contexts (*Doctoral dissertation*) Utrecht: Utrecht University. Verkregen van: <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/237555>
- Baar, P., & Wubbels, T. (2011). Machiavellianism in children in Dutch elementary schools and sports clubs: Prevalence and stability according to context, sport type, and gender. *The Sport Psychologist, 25*, 444-464. Verkregen van: <http://journals.humankinetics.com/AcuCustom/Sitename/Documents/DocumentItem/02-Baar-444-464.pdf>
- Baar, P., & Wubbels, T. (2013). Peer aggression and victimization: Dutch sports coaches' views and practices. *The Sport Psychologist, 27*, 380-389. Verkregen van: http://www.humankinetics.com/acucustom/sitename/Documents/DocumentItem/07_Baar%20TSP_2011_0098_ej.pdf
- Baar, P., Wubbels, T., & Vermande, M. (2007). Algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit en de effectiviteitspotentie van Nederlandstalige antipestprogramma's voor het primair onderwijs. *Pedagogiek, 27*, 71-90. Verkregen van: <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/187476>
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2009). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, D. B., Goede, M. P. M., & Van der Meer-Middelburg, A. G. E. (2007). *Basisboek interviewen: handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Bauman, S., & Del Rio, A. (2005). Knowledge and beliefs about bullying in schools comparing pre-service teachers in the United States and the United Kingdom. *School Psychology International, 26*, 428-442. doi: 10.1177/0143034305059019
- Bond, L., Carlin, J. B., Thomas, L., Rubin, K., & Patton, G. (2001). Does bullying cause emotional problems? A prospective study of young teenagers. *The British Medical Journal, 323*, 480-484. doi:<http://dx.doi.org/10.1136/bmj.323.7311.480>
- Boeije, H. R. (2010). *Analysis in qualitative research*. London: Sage.
- Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., & O'Brennan, L. M. (2007). Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff. *School Psychology Review, 36*, 361-382. Verkregen van: <http://search.proquest.com.proxy>

- .library.uu.nl/openview/737f1c16dca0d963a442bb2c80c9d97c/1?pq-origsite=gscholar
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22, 723-742. doi:10.1037//0012-1649.22.6.723
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (1998). *The ecology of developmental processes. Handbook of Child Psychology*. New York: John Wiley & Sons.
- Buisman, A. (2004). Opvoeding in en door sport?. *Pedagogiek*, 24, 310-323. Verkregen van: <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/187549>
- Coakley, J. (2011). Youth sports what counts as “positive development?”. *Journal of Sport & Social Issues*, 35, 306-324. doi:10.1177/0193723511417311
- Collot D'Escury, A. L., & Dudink, C. M. (2010). Bullying beyond school: Examining the role of sports. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of Bullying in Schools: An international perspective*. New York: Routledge.
- Endresen, I. M., & Olweus, D. (2005). Participation in power sports and antisocial involvement in preadolescent and adolescent boys. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 468-478. doi:10.1111/j.1469-7610.2005.00414.x
- Espelage, D. L., & Swearer, S. M. (2003). Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here?. *School Psychology Review*, 32, 365-384. Verkregen van: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1153&context=edpsychpapers>
- Evans, C. B. R., Fraser, M. W., & Cotter, K. L. (2014). The effectiveness of school-based bullying prevention programs: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 19, 532-544. doi:10.1016/j.avb.2014.07.004
- Fekkes, M. (2005). *Bullying Among Elementary School Children*. Amsterdam: De Brink.
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research*, 20, 81-91. doi:10.1093/her/cyg100
- Gemeente Amsterdam (2016). *Combinatiefuncties*. Verkregen van: <https://www.amsterdam.nl/sport/sportaanbieders/combinatiefuncties/>
- Goossens, F., Vermande, M., & Van der Meulen, M. (2012). *Pesten op school. Achtergronden en interventies*. Hoofddorp: Boomlemma.
- Harrison, P. A., & Narayan, G. (2003). Differences in behavior, psychological factors, and environmental factors associated with participation in school sports and other activities in adolescence. *Journal of School Health*, 73, 113-120. doi:10.1111/j.1746-1561.2003.tb03585.x

- Kochenderfer-Ladd, B., & Pelletier, M. E. (2008). Teachers' views and beliefs about bullying: Influences on classroom management strategies and students' coping with peer victimization. *Journal of School Psychology, 46*, 431-453. doi:10.1016/j.jsp.2007.07.005
- Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (2016) *Protocol pesten*. Verkregen van: http://www.knhb.nl/clubs/verenigings+ondersteuning/veiligheid/sociaal/DU16887_Pesten+op+de+hockeyclub+wat+kun+je+doen.aspx
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2011). *Actieplan: Naar een Veiliger Sportklimaat*. Verkregen van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2011/11/17/uitwerking-actieplan-naar-een-veiliger-sportklimaat>
- Modecki, K. L., Minchin, J., Harbaugh, A. G., Guerra, N. G., & Runions, K. C. (2014). Bullying prevalence across contexts: A meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health, 55*, 602-611. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.06.007
- Monks, C. P., Smith, P. K., Naylor, P., Barter, C., Ireland, J. L., & Coine, I. (2009). Bullying in different contexts: Commonalities, differences and the role of theory. *Aggression and Violent Behavior, 14*, 146–156. doi:10.1016/j.avb.2009.01.004
- Mooij, T. (2005). National campaign effects on secondary pupils' bullying and violence. *British Journal of Educational Psychology, 75*, 489-511. doi:10.1348/000709904X23727
- Neuman, W.L. (2012). *Understandig Research*. Boston: Pearson Education.
- NOC*NSF (2016). *Vertrouwens(contact)persoon*. Verkregen van: <http://www.nocnsf.nl/grensoverschrijdend-gedrag/vertrouwenscontactpersoon>
- Nucci, C., & Young-Shim, K. (2005). Improving socialization through sport: An analytic review of literature on aggression and sportsmanship. *Physical Educator, 62*, 123-130. Verkregen van: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail?sid=f20acf66-0700-45b7-9d20-410ca650e0c1%40sessionmgr4001&vid=2&hid=4212&bdata=jnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=aph&AN=18809349>
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership, 60*, 12-17. Verkregen van: http://www.lhsenglish.com/uploads/7/9/0/8/7908073/olweus_profile_of_bullying.pdf
- Rijksoverheid (2011). *Actieplan Naar een Veiliger Sportklimaat*. Verkregen van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2011/11/17/uitwerking-actieplan-naar-een-veiliger-sportklimaat>
- Sandford, R. A., Duncombe, R., & Armour, K. M. (2008). The role of physical activity/sport in tackling youth disaffection and anti-social behaviour. *Educational Review, 60*, 419-435. doi:10.1080/00131910802393464

- Sawyer, J. L., Mishna, F., Pepler, D., & Wiener, J. (2011). The missing voice: Parents' perspectives of bullying. *Children and Youth Services Review*, *33*, 1795-1803. doi:10.1016/j.childyouth.2011.05.010
- Schipper-van Veldhoven, N. H. M. J. (2016). Sport en lichamelijke opvoeding in pedagogisch perspectief, een gouden kans. Zwolle: Windesheim.
- Shannon, C. S. (2013). Bullying in recreation and sport settings: Exploring risk factors, prevention efforts, and intervention strategies. *Journal of Park and Recreation Administration*, *31*, 15-31. Verkregen van: http://www.folkhalsan.fi/PageFiles/68778/Shannon%20CS_Bullying%20in%20recreation%20and%20Sport%20Settings.pdf
- Sportkanjers (2016). *Omdat iedere sporter een kanjertrainer verdient*. Verkregen van: <http://www.sportkanjers.nl>
- Stichting Nederlandse Sport Alliantie (2015). *De vreedzame sportvereniging*. Amsterdam: SWP.
- Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2008). Reintegrative shaming theory, moral emotions and bullying. *Aggressive Behavior*, *34*, 352-368. doi:10.1002/ab.20257
- Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Harthill, M.J., & Eede, F. Van Den (2015). Sexual harassment and abuse in sport: the NOC*NSF Helpline. *International Review for the Sociology of Sport*, *50*, 822-839. doi: 10.1177/1012690213498079
- Wal, M. F., van der, De Wit, C. A., & Hirasings, R. A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, *111*, 1312-1317. doi: 10.1542/peds.111.6.1312
- Wienke, D., Anthonijsz, I., Abrahamse, S., Daamen, W., & Nieuwboer, A. (2015). *Beoordeling anti-pestprogramma's: Rapportage van de commissie voor het Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)*. Verkregen van: <http://www.nji.nl/nl/Beoordeling-anti-pestprogrammas.pdf>
- Winter, M. de. (2012). *Socialization and Civil Society. How Parents, Teachers, and Others Could Foster a Democratic Way of Life*. Rotterdam: SENSE Publishers.